

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА»**

Харків
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА»**

для студентів денної форми навчання
(вибіркова)

другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»

**Харків
2019**

Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Право та економіка» для студентів денної форми навчання (вибіркова) другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» / уклад. О. А. Гриценко. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 51 с.

У к л а д а ч О. А. Гриценко

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 15. 01. 2019 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

Трансформація правових форм у суспільстві, що переживає корінні зміни в економіці, потребує нових поглядів на існуючий взаємозв'язок економічних та правових відносин. Найважливішою умовою ефективного впливу права на економіку є глибоке та всебічне розуміння економічних проблем.

Навчальна дисципліна «Право та економіка» достатньо новий напрям наукових досліджень. Її призначення полягає в тому, щоб студенти отримали знання, які стануть критеріями для вибору правових рішень, спроможних забезпечити економічну ефективність.

У процесі опанування цієї дисципліни студенти зможуть відповісти на численні питання, які виникають у реальній практиці: чи дійсно правознавці описують правовий світ таким, яким він є насправді; чи спроможне право виправити економічні відносини; як право впливає на економіку; яку роль право відіграє у процесі реформування економіки та багато інших.

Вивчивши цю навчальну дисципліну, студенти повинні:

знати

- відповідність правової форми закономірностям функціонування й розвитку економічних відносин;
- загальні закономірності взаємодії економіки та права;
- особливості фундаментальної та актуальної структури поєднання права та економіки;
- необхідність пріоритету правовідносин у сучасних умовах;
- механізми реагування права на виникнення певних економічних потреб;
- алгоритм вирішення суперечностей між економікою та правом;

володіти основними теоретичними концепціями, що

визначають взаємодію права і економіки; навичками самостійного аналізу правових норм у різних сферах економіки, розумінням важливості законодавчих інституцій у здійсненні економічної політики, методами оцінки впливу права на господарське життя.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- виявити міждисциплінарний характер розумінні єдності права і економіки;
- засвоїти основні поняття, якими керуються фахівці в галузі «право і економіка»;
- визначити методологічні принципи дослідження;
- ознайомитися з теоретичними концепціями: «право та економіка», «економіка і право», «економічний аналіз права»;
- визначити критерії оцінки правових норм;
- обґрунтувати способи вирішення завдань з розвитку економічної системи завдяки застосуванню ефективних правових норм відповідно до інтересів країни і необхідності їхнього втілення в економічні програми;
- орієнтуватися в сучасних правових системах, що регулюють економічні явища.

2. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Модуль I. Загальні основи навчальної дисципліни «Право та економіка»

Тема 1. Предмет та методологія навчальної дисципліни «Право та економіка»

П л а н

1. Становлення та розвиток навчальної дисципліни.
2. Основні передумови виникнення наукової галузі. Логіка загального права.
3. Економічні основи виникнення права. Предмет вивчення дисципліни.
4. Методологічні принципи курсу. Позитивна та нормативна економічна теорія права. Право та норми поведінки.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Які історичні етапи проходить науковий напрям «Право та економіка»?
2. Які об'єктивні умови спонукали виникнення наукового напрямку економічного аналізу права?
3. Які теоретичні концепції містяться в основі пізнання взаємозв'язків права та економіки?
4. Що є економічною основою виникнення права?
5. Як право забезпечує міру поєднання свободи та рівності людини?
6. Що є предметом дослідження наукової дисципліни «Право та економіка»?
7. Які особливі аспекти досліджуються в «Право та економіка», «Економіка і право», «Економічний аналіз права»?
8. Які методологічні принципи застосовуються в процесі пізнання учбової дисципліни?

9. У чому розбіжності нормативної та позитивної теорії права?

Практичне завдання

Чи завжди справедливість і ефективність вступають у конфлікт? Наведіть приклад, що доводить можливість поєднання ефективності й справедливості при прийнятті економічного рішення.

Тестові питання

1. Яка з наступних тез відповідає нормативному підходу до економічного аналізу права?

а) суспільству доречно обмежити злочинство, оскільки останнє – неефективний спосіб розподілу ресурсів;

б) правова освіта полягає у виробленні вміння проникати під поверхню явища і знаходити його дійсні підстави;

в) теорія загального права якнайкраще може пояснити прийняте рішення, що спрямовано на максимізацію суспільного багатства;

г) економічний аналіз є корисним для пояснення особливостей правової системи;

д) юрист і економіст трактують один і той самий випадок по-різному.

2. Яка з наступних тез відповідає позитивному підходу до економічного аналізу права?

а) прийняття економічного рішення стає більш ефективним за умов створення правової норми;

б) правова освіта полягає у виробленні вміння проникати під поверхню явища і знаходити його дійсні підстави;

в) економічний аналіз права може показати ті засоби, за допомогою яких суспільство намагається досягнути ефективного розподілу ресурсів;

г) якщо більш ефективні засоби не чинять шкоди ніяким іншим цінностям, вони є соціально бажаними;

д) багато механізмів правової системи якнайкраще можуть пояснити, які засоби забезпечують ефективність прийнятих рішень.

3. Що не вивчається в навчальній дисципліні «Право та економіка»?

- а) обумовленість виникнення права завдяки економічним процесам;
- б) вплив права на прийняття економічного рішення
- в) правове регулювання економічних відносин;
- г) механізми застосування правових норм;
- д) економічна доцільність використання правових норм.

4. Яка теорія виникнення права доводить, що останнє є результатом суспільно-розподіленої праці, суспільно-розподіленого привласнення та суспільно-розподілених відносин?

- а) історична теорія;
- б) соціологічна теорія;
- в) позитивний напрямок;
- г) економічна теорія;
- д) юридична теорія.

5. Яке економічне явище не може визначатися як об'єктивний економічний закон?

- а) зростання потреб;
- б) усупільнення власності;
- в) ринкова рівновага;
- г) ірраціональна поведінка;
- д) рівновага споживача.

6. Який вклад у дослідження права та економіки вносить економічна теорія?

- а) об'єктивні економічні явища – протиріччя в основі їхнього розвитку – інтереси економічних суб'єктів – право;
- б) закони функціонування ринку – «провали» ринку – негативні побічні екстерналії – групи спеціальних інтересів – право;

в) економічні зв'язки – договірні відносини – протиріччя сторін – справедливість розв'язання конфлікту за допомогою правових норм або закону;

г) право власності – трансакції – трансакційні витрати – контракти – координації економічної поведінки на основі прав власності;

д) раціональна економічна поведінка – максимізація корисності або доходу – витрати та результат (переваги) застосування правової норми.

7. Який вклад у дослідження права та економіки вносить аналітична економіка?

а) об'єктивні економічні явища – протиріччя в основі їхнього розвитку – інтереси економічних суб'єктів – право;

б) закони функціонування ринку – «провали» ринку – негативні побічні екстерналії – групи спеціальних інтересів – право;

в) економічні зв'язки – договірні відносини – протиріччя сторін – справедливість розв'язання конфлікту за допомогою правових норм або закону;

г) право власності – трансакції – трансакційні витрати – контракти – координації економічної поведінки на основі прав власності;

д) раціональна економічна поведінка – максимізація корисності або доходу – витрати та результат (переваги) застосування правової норми.

8. Який вклад у дослідження права та економіки вносить інституціональна економіка?

а) об'єктивні економічні явища – протиріччя в основі їхнього розвитку – інтереси економічних суб'єктів – право;

б) закони функціонування ринку – «провали» ринку – негативні побічні екстерналії – групи спеціальних інтересів – право;

в) економічні зв'язки – договірні відносини – протиріччя сторін – справедливість розв'язання конфлікту за допомогою правових норм або закону;

г) право власності – трансакції – трансакційні витрати – контракти – координації економічної поведінки на основі прав власності;

д) раціональна економічна поведінка – максимізація корисності або доходу – витрати та результат (переваги) застосування правової норми.

9. Об'єктивною основою виникнення права економічна теорія вважає:

- а) традиції;
- б) спільно-розподілену трудову діяльність;
- в) трансакційні витрати;
- г) норми поведінки;
- д) провали ринку.

10. У межах якої теорії виникає «право та економіка» як напрямок дослідження і навчальна дисципліна?

- а) класична школа;
- б) монетаризм;
- в) інституціональна теорія;
- г) аналітична економіка;
- д) неолібералізм.

Т е м а 2. Правове регулювання ринкових відносин

П л а н

1. Правове регулювання підприємництва. Корпорації та їх правовий стан.

2. Ринкові провали та право. Зовнішні ефекти.

3. Правове регулювання відносин зайнятості. Бізнес та права людини.

4. Фінансові ринки. Правове регулювання кредитних відносин. Регулювання у сфері ціноутворення. Цінова дискримінація.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Які правові норми визначають підприємницьку діяльність?
2. Які провали ринку стають об'єктом правового регулювання?
3. Які зовнішні ефекти повинні потрапити у сферу правових норм?
4. Які відносини зайнятості потрапляють у сферу правового регулювання?
5. Які конфлікти виникають у сфері трудових відносин?
6. У чому полягають правові основи функціонування фінансових ринків?
7. Які економічні відносини виникають у сфері функціонування фінансових ринків?
8. Що регулює право в кредитних відносинах?
9. Які правові принципи регулюють сферу ціноутворення?

Практичні завдання

1. Цінний папір має два виміри – ризик та очікувану дохідність. *Як буде поводитися інвестор на ринку корпоративних цінних паперів, якщо він схильний до ризику, несхильний до ризику або нейтральний до ризику?*

2. В Україні «Укрпошта» належить до природної монополії. Припустимо, вас попросили розробити ефективну організаційну структуру надання поштових послуг. Що ви можете запропонувати: закрите акціонерне товариство, відкрите акціонерне товариство, чи може краще залишити її державним підприємством?

Наведіть економічні аргументи.

Тестові питання

1. Одна із форм цінової дискримінації здійснюється на основі сегментації ринку і виділення деякої кількості груп

покупців (сегментів ринку), у кожній із яких продавець призначає свої ціни. Які приклади подібної цінової дискримінації не можуть бути застосовані?

- а) авіаквитки туристського і першого класів;
- б) спиртні напої класу «люкс» та інші алкогольні продукти;
- в) знижки на квитки в музеї та кінотеатри для дітей, військовослужбовців, студентів, пенсіонерів;
- г) плата за підписку на спеціалізовані видання для організацій і індивідуальних передплатників;
- д) знижки на обсяг поставок (чим більший об'єм замовлення або поставки, тим більша знижка до ціни).

2. Чому засновники відкритого акціонерного товариства страхуються від витрат, що можуть бути наслідками цивільних позовів, пожеж, крадіжок із боку їхніх найманих працівників?

- а) менеджери корпорацій негативно ставляться до ризику, оскільки вкладають у корпорацію значну частку свого багатства (зокрема людського капіталу);
- б) управлінські витрати на страхування можуть бути меншими від безповоротних витрат, пов'язаних із банкрутством внаслідок протиправних дій робітників;
- в) страхові компанії доводять керівництву корпорацій вагомі аргументи зменшення ризиків;
- г) минули події, що були пов'язані з цивільними позовами, доводять ефективність страхування;
- д) правління корпорації в разі страхування менше уваги приділяють захисту корпоративного майна.

3. За яких причин виникає необхідність правового регулювання фінансово-кредитних відносин?

- а) незрозумілість для більшості людей юридичних термінів знижують цінність їхніх майбутніх вигод;
- б) неможливість отримання інформації стосовно майбутнього стану фінансової або кредитної установи;
- в) обов'язковість розкриття інформації підриває застосування таємниці як законного механізму;

- г) компанія може скористатися вигодами від приховування інформації;
- д) зменшення обсягу спекуляцій.

4. Які положення економічної теорії не використовуються при дослідженні конкурентного середовища підприємства?

- а) держава – є суб'єктом регулювання конкурентного середовища в економіці;
- б) поведінка підприємця регулюється об'єктивними економічними закономірностями;
- в) економічна поведінка визначається суб'єктивістськими уявленнями та психологічними мотивами;
- г) поведінка окремого індивіда обмежена інституціональними нормами;
- д) усі відповіді вірні.

5. За навчальною дисципліною «Право та економіка» профспілки – це корпорації працівників, що виконують певні економічні функції. Яка з них не відповідає меті створення профспілок?

- а) забезпечити підвищення зарплати;
- б) зменшити вартість праці через зниження кількості робочих годин;
- в) спричинити підвищення продуктивності праці, шляхом компенсації монополістичних ефектів;
- г) розв'язувати трудові суперечки між наймачем та працівниками;
- д) запобігати безробіттю.

6. Які ознаки не є критерієм класифікації підприємницької діяльності?

- а) форма власності;
- б) вартість основних фондів;
- в) чисельність робітників;
- г) вид галузі;
- д) організаційно-правові відносини.

7. *Оберіть правильне визначення некомерційної організації:*

- а) юридична особа, для якої отримання прибутку та його розподіл між засновниками виступає основною метою діяльності;
- б) юридична особа використовує прибуток для саморозвитку, досягнення уставних цілей організації;
- в) організація, метою створення якої є залучення грошових коштів для здійснення особистих проєктів засновників;
- г) підприємство, яке створене державою для виконання його спеціальних завдань;
- д) організація, яка призначена для виконання безприбуткових ризикових проєктів.

8. *Чим не відрізняється рух фінансових і кредитних відносин?*

- а) грошові кошти, що призначені для інвестування.
- б) грошові кошти надаються під відповідний відсоток;
- в) грошові кошти потребують свого повернення;
- г) грошові кошти, що надаються під заставу;
- д) гроші надаються на певний термін використання.

9. *Які відносини ринкової економіки не потрапляють в сферу правового регулювання?*

- а) механізм конкуренції;
- б) способи індивідуального споживання;
- в) умови організації підприємницької діяльності;
- г) види ціноутворення;
- д) відносини власності.

10. *Які провали ринку не потрапляють у сферу правового регулювання?*

- а) наявність негативних екстерналій;
- б) відсутність стимулів для довготривалих інвестицій;
- в) монополізація економіки;
- г) виробництво суспільних благ;
- д) соціальне розшарування населення.

Т е м а 3. Економічне обґрунтування права власності

П л а н

1. Право власності та ефективний розподіл ресурсів. Альтернативні моделі права власності. Нерухома власність та її особливості.

2. Способи інтернаціоналізації зовнішніх ефектів завдяки праву. Способи захисту прав власності. Економічна теорія інтелектуальної власності.

3. Порухення права володіння та право на відчуження приватної власності.

4. Економічний та правовий зміст шахрайства. Обман. Штрафи та конфіскація майна за умов розірвання контракту. Заподіяння ненавмисної шкоди.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Як виникає право власності?
2. Як впливають права власності на ефективність розподілу ресурсів?
3. Яке місце в структурі прав власності займає нерухома власність?
4. Які є способи захисту прав власності?
5. У чому особливість інтелектуальною власності?
6. Яким чином порушуються права власності?
7. За яких умов виникає право на відчуження приватної власності?
8. Що таке шахрайство з економічної та юридичної сторони?
9. Що означає заподіяння ненавмисної шкоди?

Практичне завдання

Який спосіб судового захисту буде більш переважним за заборону діяльності, що заподіює шкоду, або компенсація за це для підприємства, яке забруднює річку стічними водами й заподіює збиток рибалкам, що живуть вниз за течією?

Обґрунтуйте свою пропозицію.

Тестові питання

1. Які функції виконує компенсація, яку сплачує держава у випадку вилучення приватної власності для суспільних потреб?

- а) відшкодування втраченої власності;
- б) задоволення потреб у придбанні нової власності;
- в) відшкодування психологічного стану людини;
- г) попередження незадоволення людини;
- д) надання грошей для відкриття свого бізнесу.

2. До яких наслідків призвела би відмова від захисту інтелектуальної власності за допомогою патентів?

- а) гальмування інноваційного та технічного прогресу;
- б) зменшення доходу винахідникам;
- в) надмірного використання суспільних та індивідуальних ресурсів;
- г) збільшення доходів держави;
- д) посилення стимулів до нових винаходів.

3. Використання товарних знаків не призводить до додаткових витрат для суспільства, якщо виконані такі вимоги:

- а) правова охорона не розповсюджується на товарні знаки, які використовують назви, які є загальними для певного класу виробів;
- б) застосовується правило, що спрямовано проти використання функціональних або естетичних характеристик товару в якості товарних знаків;
- в) право на товарний знак не повинно мати часового обмеження;

г) при реєстрації товарного знака необхідно інформувати усіх про встановлення виключного права через публікації в офіційному бюлетені.

4. Значна кількість рейдерських захоплень чужої власності є наслідком розмивання прав власності, які умови не пов'язані з цим процесом?

- а) порушення приватизаційних процесів;
- б) дії груп спеціальних інтересів, які лобіюють свої інтереси через законодавчі органи;
- в) неправомірні дії конкурентів;
- г) неправомірні судові рішення;
- д) розпорошення акцій серед акціонерами.

5. Які способи інтернаціоналізації зовнішніх ефектів пропонуються у навчальній дисципліні «Право та економіка»?

- а) пряме державне регулювання;
- б) звернення громадян до суду;
- в) встановлення режиму приватної власності;
- г) уведення коригуючих податків та субсидій;
- д) установа виключних прав власності.

6. Що зазвичай розуміють під специфікацією прав власності?

- а) визначення порядку доступу окремого індивіда чи групи до ресурсу;
- б) введення режиму загального доступу до ресурсу;
- в) виключення окремого індивіда чи групи з вільного доступу до ресурсу;
- г) обмеження окремого індивіда чи групи в праві доступу до ресурсу.
- д) розпорошення власності між окремими особами.

7. Які правила є умовами й передумовами виникнення права власності?

- а) надконституційні правила;
- б) правила контрактації;

- в) економічні правила;
- г) конституційні (політичні) правила;
- д) всі відповіді вірні.

8. Розмивання прав власності може мати місце, якщо:

- а) слабка держава не здатна забезпечити захист прав власності;
- б) швидкі економічні зміни призводять до зміни цінності благ і перерозподілу багатства;
- в) права власності невизначені й частина цінних благ залишається в зоні загального доступу;
- г) окрема людина отримує право користування обмеженим благом;
- д) розподіл акцій серед великої кількості акціонерів.

9. Як впливає на суспільство еволюція прав власності?

- а) породжує стимул до праці;
- б) стимулює інвестиційну активність;
- в) забезпечує передачу прав суб'єктам, які більше оцінять об'єкт;
- г) забезпечує можливість ефективної організації господарської діяльності;
- д) усі відповіді вірні.

10. Які види шахрайства здійснюються завдяки використанню Інтернет-технологій?

- а) фішинг;
- б) вішинг;
- в) фармінг;
- г) кликфрод;
- д) картинг.

Тема 4. Економічний аналіз договірної права

П л а н

1. Економічні та інституційні функції договірної права.
2. Трансакційні витрати в структурі договірної права.
3. Передумови укладання досконалого договору. Індивідуальна раціональність.
4. Опортуністична поведінка та її попередження в умовах контракту.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст договірної права?
2. Які економічні функції виконує договірне право?
3. У чому виявляється специфіка інституційних функцій договірної права?
4. У наслідок чого виникає необхідність укладення договорів?
5. Яким чином пов'язані трансакційні витрати й договірне право?
6. Які передумови необхідні для укладення досконалого договору?
7. Що таке опортуністична поведінка? Та які причини її спонукають?
8. Як попереджати опортуністичну поведінку?

Практичне завдання

Нафтовидобувна компанія купує у держави концесію на видобуток нафти на певному родовищі. Державне відомство зробило пробне буріння і на основі отриманих даних сторони оцінили прибутковість родовища. Однак у дійсності через незвичайні геологічні умови залягання нафти прибутковість родовища

виявилася наполовину меншою, але це можна було виявити лише в процесі видобутку нафти. Нафтовидобувна компанія відмовляється платити договірну ціну, стверджуючи, що додаткові проблеми буріння допомогли б визначити фактичну прибутковість родовища до укладення договору, посилаючись на те, що держава не виконала свої зобов'язання по збору інформації.

Яке рішення повинен прийняти суд, виходячи з міркування економічної ефективності?

Тестові питання

1. Які функції не повинно виконувати договірне право?

- а) розподіл ризику між сторонами угоди;
- б) покладання ризику на ту сторону, яка кращим чином може його запобігти;
- в) втримання людей від опортуністичної поведінки;
- г) зменшення витрат при вирішенні суперечок;
- д) покращити умови виконання договору однією стороною.

2. Які передумови не дозволяють укладенню досконалого договору?

- а) сторони угоди раціональні;
- б) рішення сторін не обмежується примусом;
- в) сторони володіють повною інформацією про свій вибір та його наслідки;
- г) виконання договору призводить до зовнішніх екстерналій;
- д) сторони на володіють ринковою владою.

3. Які умови не призводять до несприятливого відбору?

- а) асиметрія інформації;
- б) зловживання інформацією однією зі сторін;
- в) наявність помилки стосовно предмету договору;
- г) однобічна омана;
- д) обов'язковість розкриття інформації.

4. Які трансакційні витрати не потрапляють у сферу договірних відносин?

- а) перевірка інформації про діяльність контрагента;
- б) оцінка якісних та кількісних характеристик об'єкту;
- в) специфікація прав власності;
- г) покриття витрат унаслідок непередбачуваних обставин;
- д) витрати на попередження опортуністичної поведінки.

5. Що є причиною обману як різновиду опортуністичної поведінки?

- а) психологічні особливості особи;
- б) наявність стимулу обдурити партнера;
- в) зловживання інформацією шляхом її навмисного приховування;
- г) відсутність покарання;
- д) навмисне введення іншої сторони в оману.

6. Які види обмеженості знижують ефективність контрактів?

- а) високі витрати забезпечення дотримання контрактів (*enforcement costs*);
- б) неможливість спостерігати дії або неверифіковані (не підтверджувальні) дії сторін контрактів (*unobservable and unverifiable actions*);
- в) динамічна непослідовність сторін контрактів (*dynamic inconsistency*);
- г) необхідність предконтрактних домовленостей (*pre-contractual commitments*);
- д) усі відповіді вірні.

7. Чим обумовлюється обмеженість вибору при укладенні контракту?

- а) одна зі сторін договору укладає його під загрозою насильства;
- б) одна зі сторін договору укладає його за умов тяжких обставин;

- в) одна зі сторін вимушена вкладати ресурси для забезпечення свого захисту;
- г) одна зі сторін діє у своїх власних інтересах;
- д) у однієї зі сторін знижується стимул до інвестування.

8. Які риси не притаманні доктрині взаємної помилки?

- а) якщо помилкове припущення розділяється обома сторонами договору;
- б) усуваються стимули до передчасного збору інформації та до її дублювання;
- в) обидві сторони залишаються симетрично неінформованими;
- г) виграшем від інвестицій в інформацію є перерозподіл багатства на користь обох сторін;
- д) договір, укладений в умовах асиметрії інформації, призводить лише до перерозподілу багатства на користь однієї зі сторін.

9. Які існують недоліки судового захисту договорів?

- а) недостатня гнучкість правових норм;
- б) високі витрати на судові процедури;
- в) відсутність у суддів знань, необхідних для вирішення спору;
- г) слабкість механізмів примусу;
- д) усі відповіді вірні.

10. Яку функцію договірному праву спеціально виокремлює Р. Познер?

- а) утримання індивідів від опортуністичної поведінки;
- б) скорочення витрат на вирішення спорів
- в) запобігання в ході договірному процесу тих помилок, яких можна уникнути;
- г) розподіл ризику й покладання його на той бік, для якого він пов'язаний із меншими втратами.
- д) забезпечити інтереси обох сторін.

Колоквіум I

Дискусійна панель 1. Науковий напрям «Право та економіка» виник у зв'язку з необхідністю розрахунку витрат та встановлення відповідальності за ненавмисне спричинення шкоди. Проаналізуємо причини такої передумови та доведемо, що сьогодні потрібно значно розширити пошукові інтереси даного напрямку.

Дискусійна панель 2. Право власності та договірне право: взаємозв'язок та складові економічного аналізу права.

Модуль II. Основні напрями правового регулювання економічних відносин

Тема 5. Теорія монополії

П л а н

1. Монополія і теорія ефективності.
2. Злиття фірм, що призводить до утворення монополій або олігополій.
3. Монопольна влада. Вихід нових конкурентів на ринок.
4. Антимонопольне законодавство. Злиття фірм, що призводить до утворення монополій.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Що таке монополія та які риси її характеризують?
2. Чи завжди монополія – це погано?
3. У чому полягає суперечність монополії та теорії ефективності?
4. Яким чином утворюються монопольні об'єднання?
5. Що таке олігополія?
6. Як формується монопольна влада?

7. Яким чином на ринок чистої монополії виходять нові конкуренти?

8. Які функції виконує антимонопольне законодавство?

Практичні завдання

«Укрзалізниця» – природна монополія на залізничні перевезення. Її організаційна форма нині приватне акціонерне товариство (до листопаду 2018 р. – публічне акціонерне товариство), 100% акцій якого належить державі.

Проаналізуйте – чим обумовлено її домінуюче становище на ринку:

1) винятковим становищем господарюючого суб'єкта на ринку, де має замітник, що дає йому можливість чинити вирішальний вплив на загальні умови обігу товару на відповідному товарному ринку або ускладнювати доступ на ринок іншим суб'єктам;

2) винятковим становищем господарюючого суб'єкта на ринку, де не має взаємозамінних товарів, що дає йому можливість чинити вирішальний вплив на загальні умови обігу товару на відповідному товарному ринку або ускладнювати доступ на ринок іншим суб'єктам;

3) винятковим становищем господарюючого суб'єкта на ринку, де не має замітника, або взаємозамінних товарів, що дає йому можливість чинити вирішальний вплив на загальні умови обігу товару на відповідному товарному ринку або ускладнювати доступ на ринок іншим суб'єктам;

4) надзвичайним станом господарюючого суб'єкта на ринку, де не має замітника, або взаємозамінних товарів, що дає йому можливість ускладнювати доступ на ринок іншим суб'єктам.

Як ви вважаєте – чи є доцільним приватизація (приміром, продаж акції) «Укрзалізниці»?

Тестові питання

1. Які входні бар'єри не використовуються при обмеженні виходу на ринок?

а) наявність у підприємств-монополістів патентів на продукцію чи технологію, яка застосовується при її виробництві;

- б) існування державних ліцензій, квот чи високих зборів на імпорт товарів;
- в) контроль монополістом джерел необхідної сировини чи інших спеціальних товарів;
- г) наявність значної економії на масштабі, що допускає на ринку лише одного постачальника, що отримує позитивний прибуток;
- д) високі трансакційні витрати на отримання прав власності.

2. Які методи не належать до недобросовісної конкуренції?

- а) «бійцівська марка» – це марка вже існуючого чи схожого за природою товару. На цей товар призначається дуже низька ціна (інколи нижче собівартості). Відповідний товар постачається на певну територію в певний час;
- б) «грабіжницьке ціноутворення» – ціноутворення на товар і послуги на такому низькому рівні, що інші фірми не можуть конкурувати і змушені покинути ринок;
- в) «неціновий грабіж» – підвищення витрат конкурентів при вході на ринок, у результаті чого погіршується їх економічне становище.
- г) завдання збитків конкурентам шляхом використання державних органів, змушуючи нести значні витрати матеріальних та інтелектуальних ресурсів на ведення судових та адміністративних справ;
- д) покращення якості, оформлення нового виду продукту або послуги, що дозволяє збільшити ціну.

3. Які права не входять до компетенцій Антимонопольного комітету України?

- а) визначати межі товарного ринку, а також монопольне становище підприємств на ньому;
- б) припинення порушень антимонопольного законодавства та відновлення початкового становища;
- в) примусовий поділ монопольних утворень, припинення неправомірних угод між підприємствами;

г) скасовувати ліцензії, припиняти операції зовнішньоекономічної діяльності підприємств у разі порушення ними антімонопольного законодавства;

д) забороняти виготовлення продукції, що забруднює навколишнє середовище.

4. На відміну від конкурентної фірми монополіст встановлює свою владу на ринку завдяки чому?

а) можливості встановлювати будь-яку ціну на свій товар чи послугу;

б) максимізації прибутку;

в) виробництву будь-якого обсягу продукції та продажу її за будь-якою ціною;

г) орієнтації на платоспроможний попит;

д) абсолютно еластичний попит.

5. Які риси не притаманні олігополії?

а) на ринку панує декілька великих фірм;

б) продукт не повинен мати специфічних ознак;

в) вихід на ринок обмежений вхідними економічними, фінансовими, технологічними бар'єрами;

г) на ринку інформація має обмежений характер;

д) ціни контролюються таємними домовленостями.

6. Які умови фірма повинна мати для виходу на новий ринок завдяки створенню моделі дочірньої компанії?

а) наявність достатніх обсягів фінансових ресурсів;

б) великий обсяг цільового ринку;

в) високий потенціал продажу продукції конкретного сегмента;

г) відсутність регуляторних бар'єрів;

д) наявність власного бренду.

7. Які переваги має фірма, яка виходить на новий ринок завдяки отриманню ліцензії або франшизи?

а) мінімальні інвестиції та ризики;

б) висока швидкість виходу на цільовий ринок;

- в) можливість оминати існуючі торговельні, інвестиційні, регуляторні бар'єри;
- г) високі показники норми віддачі інвестицій;
- д) значні витрати на адаптацію продукції або бренду.

8. Які недоліки має модель виходу на ринок завдяки інвестиціям у готове виробництво?

- а) у разі нестачі досвіду можуть виникнути значні проблеми з управління активами;
- б) необхідне вливання значних ресурсів, включно з фінансами і часом.
- в) високий ризик втрати інвестицій через незнання особливостей місцевого ринку і бізнес-середовища;
- г) неможливість повного контролю над виробництвом, просуванням і реалізацією продукції на цільовому ринку;
- д) усі відповіді правильні.

9. Які етапи необхідно пройти для перетворення стартапу в стабільну компанію?

- а) виявлення споживачів, протягом якого стартап будує гіпотези про те, як його продукт вирішує проблеми потенційних клієнтів;
- б) верифікація споживачів, етап перевірки гіпотез і підготовки плану продажу, маркетингової стратегії, пошуку ранніх послідовників компанії;
- в) залучення споживачів – після підтвердження корисності продукту компанії;
- г) створення компанії, її формальної структури і бізнес-процесів для подальшого розвитку;
- д) усі відповіді правильні.

Т е м а 6. Право і розподіл доходу та багатства

П л а н

1. Проблеми та вимірювання нерівності. Чи завжди нерівність призводить до неефективності?
2. Види доходів та їх справедливий розподіл. Факторні та особисті доходи. Принципи розподілу доходів.
3. Оподаткування та його види. Ухилення від сплати податків.
4. Доходи від цінних паперів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Чому грошові доходи завжди розподілені нерівномірно?
2. Які принципи використовуються при розподілі доходів?
3. Чи завжди нерівність призводить до неефективності?
4. Яким чином зменшується нерівність у доходах?
5. Як розподіляються доходи за видами?
6. Що таке факторні доходи?
7. Внаслідок чого виникає необхідність оподаткування?
8. Які є види податків?
9. Які доходи отримують власники цінних паперів?

Практичне завдання

Дайте оцінку такому твердженню: «Розподіл багатства – це питання, яким повинні перейматися лише державні установи. Правила, за якими він відбувається, визначені думками та почуттями панівної частини суспільства і по суті відрізняються в різні часи й у різних країнах, а якщо людство захоче зробити цю відмінність ще більшою, так і буде» (Ричард А. Познер. Економічний аналіз права. Київ: Акта, 2003. С. 610).

Тестові питання

1. Які способи вирівнювання доходів економісти вважають не ефективними?

- а) створення професійних курсів, які оплачує уряд;
- б) субсидування для наймачів незаможних людей;
- в) зниження ставки податку на прибуток;
- г) збільшення доходів за рахунок виплат з державного бюджету;
- д) надання субсидій для сплати комунальних послуг.

2. Який дохід не відноситься до факторних?

- а) заробітна плата;
- б) прибуток;
- в) орендна плата;
- г) стипендія;
- д) відсоток за депозит.

3. Яка функція податків впливає на вирівнювання доходів?

- а) формування дохідної частини бюджету;
- б) перерозподіл між різними групами платників податків;
- в) стимулювання окремих галузей економіки;
- г) введення гнучкої системи податкових пільг і особливого порядку оподаткування окремих галузей і окремих господарських операцій;
- д) фінансування збиткових галузей економіки.

4. Що забезпечує мінімальний споживчий бюджет?

- а) фізіологічне виживання індивіда на рівні бідності;
- б) збереження працездатності і задоволення первинних потреб людини;
- в) задоволення середнього рівня потреб і утримання сім'ї;
- г) можливість задовольняти максимум потреб з урахуванням досягнень сучасної цивілізації;
- д) відповідність можливостям державного бюджету країни.

5. Які показники визначають ступінь справедливого розподілу доходів?

- а) реальний сукупний дохід на душу населення;
- б) мінімальний споживчий кошик;
- в) мінімальна заробітна плата, що визначає вартість життя;
- г) децильний коефіцієнт;
- д) коефіцієнт Джині.

6. Який принцип не використовується в моделях розподілу доходів?

- а) зрівняльний розподіл;
- б) привілейований розподіл;
- в) ринковий розподіл;
- г) розподіл за багатством;
- д) розподіл за віком.

7. Який дохід не отримують домогосподарства?

- а) оплата праці;
- б) доходи від підприємницької діяльності;
- в) доходи від власності (проценти, дивіденди, рента);
- г) соціальні трансфери (пенсії, стипендії, допомога у зв'язку з безробіттям тощо);
- д) прибуток від капіталу.

8. Який принцип оподаткування не використовується в податковій політиці?

- а) загальність;
- б) справедливість;
- в) визначеність;
- г) зручність;
- д) знеособленість.

9. Який цінний папір має такі ознаки: не має встановленого строку обігу, засвідчує майнову участь її власника у капіталі товариства, надає дохід у формі дивіденду?

- а) облігації підприємств;

- б) державні облигації України;
- в) казначейські зобов'язання України;
- г) ощадні (депозитні) сертифікати;
- д) акції.

10. Який вид цінного паперу має такі ознаки: свідоцтво про надання позики, яке дає право на одержання фіксованого доходу у вигляді відсотків?

- а) облигації;
- б) вексель;
- в) казначейські зобов'язання України;
- г) ощадні (депозитні) сертифікати;
- д) акції.

Т е м а 7. Правові норми, що регулюють індивідуальні інтереси особи

П л а н

1. Теорія домашнього господарства.
2. Шлюбні відносини.
3. Медичне право. Економічний механізм сурогатного материнства.
4. Економічний зміст та правове регулювання трансплантації та евтаназії.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Які економічні функції виконує домогосподарство?
2. Як впливає домогосподарство на сталість родини?
3. Яким чином розподіл праці в сім'ї максимізує сукупний реальний дохід домашнього господарства?
4. Яким чином шлюбні відносини потрапляють у сферу інтересів економіки?

5. Чи справедливою є теза: чоловік має бути головним виробником ринкових товарів, а жінка – продукції домашнього господарства?

6. Які економічні функції виконують аліменти?

7. Які проблеми вирішуються медичним правом?

8. У чому полягає економічний зміст сурогатного материнства?

9. У чому полягає економічний зміст трансплантації?

Практичне завдання

Дайте економічне пояснення забороні продажу людських органів. *Які інші рішення, що спрямовані на збільшення пропозиції людських органів для трансплантації, можливо запропонувати?*

Тестові питання

1. Які аргументи на користь евтаназії мають економічний сенс?

а) життя є благо тільки тоді, коли в цілому задоволення ним переважають над стражданнями;

б) можливість евтаназії виникає, коли негативні емоції превалюють над позитивними;

в) життя можна вважати благом доти, поки воно має людську форму;

г) життя є благом поки існує в полі культури і моральних відносин;

д) підтримка життя на стадії вмирання вимагає великих фінансових витрат.

2. Який фактор не впливає на виникнення медичного права?

а) розширення нормативно-правової бази регулювання медичної допомоги;

б) поява нових видів медичних явищ (трансплантація, сурогатне материнство, генетичні технології, кріокремація, екологічна реабілітація, медичний туризм, клонування);

- в) зміни організаційно-інституційної структури (поява приватної медицини, медичне страхування);
- г) зростання лікарської відповідальності, розширення можливостей захисту прав споживачів лікарської послуги шляхом звертання до суду;
- д) необхідність проведення медичної реформи.

3. Які аргументи на користь аліментів не мають економічного сенсу?

- а) аліменти являють собою форму компенсації збитків, спричинених порушенням шлюбного контракту;
- б) аліменти є способом оплати жінці її частини від активів подружжя;
- в) аліменти стають для жінки вихідною допомогою;
- г) аліменти стають для жінки допомогою по безробіттю;
- д) аліменти – це помста жінки за розлучення.

4. До причин розлучення не відносять яку з них?

- а) помилкові та нереалістичні очікування партнерів один від одного;
- б) порушення моделі стабільності шлюбу: коли діти залишають родину, їх батьків може вже нічого не поєднувати;
- в) розвиток членів родини, вектори якого можуть не співпадати;
- г) занадто ранній вік одруження, коли основною причиною укладення шлюбу є набуття свободи від батьківських сімей;
- д) укладення шлюбного контракту.

5. Яка характеристика шлюбних відносин не вивчається у навчальній дисципліні «Право та економіка»?

- а) ступінь задоволеності основними аспектами життєдіяльності;
- б) стиль сімейних стосунків;
- в) сімейні цінності;
- г) композиція родини;
- д) психологічний клімат сім'ї.

6. Виходячи з принципів аналізу навчальної дисципліни «Право та економіка», що є сурогатним материнством?

- а) купівля-продаж батьківських прав;
- б) допоміжна репродуктивна технологія народження дитини;
- в) штучне запліднення жінки спермою невідомого чоловіка;
- г) виношування та народження дитини за договором між сурогатною матір'ю та медичним закладом;
- д) купівля-продаж народженої дитини.

7. 3 точки зору дисципліни «Право та економіка» здоров'я людини – це?

- а) стан людського організму;
- б) якісно-кількісна характеристика людини, що забезпечує її життєдіяльність;
- в) мериторне благо, що задовольняє приватно-суспільні інтереси;
- г) здатність організму виконувати свої функції для підтримання та забезпечення життєдіяльності;
- д) стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя людини.

8. Які господарські функції виконуються в медичних закладах?

- а) розрахунок вартості медичних послуг;
- б) амортизація основного капіталу медичних закладів;
- в) забезпечення медичного страхування;
- г) закупівля медичних засобів виробництва;
- д) усі відповіді вірні.

9. Яким чином Ричард Познер відповідає на питання «Навіщо потрібно регулювати статеві відносини?»

- а) тому, що вони мають економічний сенс, який визначає збільшення суспільних витрат та їх ефективний розподіл;
- б) тому, що деякі види сексуальних відносин, приміром проституція, є протизаконними;
- в) тому, що адюльтер сприяє народженню нікому не потрібних дітей;

г) тому, що будь-які статеві відносини, що не є єдиношлюбними можуть призвести до розповсюдження венеричних захворювань;

д) тому, що гомосексуальність при її концентрації у великих містах може сприяти організації політичної діяльності.

10. Відповідно до медичної реформи в Україні медичні послуги потрапляють у сферу розподілу на основі модифікованих ринків і модифікованих владних структур. Які ознаки притаманні таким ринкам?

а) усі медичні послуги будуть надаватися безкоштовно;

б) усі медичні послуги будуть надаватися платно;

в) медичні послуги здійснюються через приватні медичні заклади;

г) медичні послуги будуть поділені на безкоштовні та платні;

д) безкоштовними залишаються тільки послуги з ведення вагітності.

Т е м а 8. Економічна природа та функції карного права

П л а н

1. Економічна природа та функції карного права.

2. Причини та форми девіантної поведінки в економіці.

3. Злочини у сфері господарської діяльності. Економіка організованої злочинності.

4. Економіка злочину та покарання. Оптимальний рівень карних санкцій.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає економічна природа карного права?

2. Які функції виконує карне право?

3. Причини девіантної поведінки в економіці?
4. В яких формах здійснюється девіантна поведінка?
5. Які злочини здійснюються в господарському житті?
6. Які економічні особливості організованої злочинності?
7. У чому полягає економічна природа злочину?
8. Як визначається оптимальний рівень карних санкцій?

Практичне завдання

Дайте оцінку та наведіть контраргументи такому твердженню: «Важко повірити, що штраф у 500 доларів має на мільярдера такий самий стримуючий вплив, як і на поштового клерка. Одна суспільна вартість правопорушення, вчиненого багатієм, чомусь не вважається меншою за суспільну вартість такого самого злочину, що його скоїла людина незаможна» (Ричард А. Познер. Економічний аналіз права. Київ: Акта, 2003. С. 335).

Тестові питання

1. Які фактори девіантної поведінки пов'язані з об'єктивними економічними обставинами?

- а) конкретні суперечності суспільного буття;
- б) недоліки організаційного й технічного порядку;
- в) психічне здоров'я та спадкові особливості;
- г) протиріччя між бажаними та можливими способами задоволення потреб; бажаними, але неможливими способами задоволення потреб;
- д) демографічні та природно-кліматичні обставини.

2. Детермінанта злочинності, за якою цивілізовані ринкові відносини мають базуватися на рівній конкуренції всіх суб'єктів, а держава повинна сприяти такій конкуренції, створюючи відповідні умови, називається:

- а) політична;
- б) ідеологічна;
- в) економічна;
- г) моральна;
- д) культурно-історична.

3. В основі здійснення корупційних злочинів знаходиться термін «реальний конфлікт інтересів». Що не відповідає його змісту?

а) неузгодженість між різними повноваженнями особи, що негативно впливає на ефективність їх виконання, призводить до неналежної реалізації функцій держави або місцевого самоврядування;

б) суперечність між приватними інтересами особи та її повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень;

в) суперечність між приватним інтересом особи та її повноваженнями, що впливає на вчинення чи невчинення дій під час виконання повноважень;

г) наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

д) ситуація, за якої складається враження суперечності між приватним інтересом особи та її службовими повноваженнями, що може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання повноважень.

4. Які злочини не відносять до економічних?

а) грабіж;

б) фіктивне банкрутство;

в) ухилення від сплати податків;

г) здирництво;

д) самобудова.

5. У яких випадках штраф стає більш економічно ефективним за позбавлення волі?

а) злочинність є платоспроможною;

б) вартість стягнення штрафу є більшим за завдання збитку;

в) засудження великою мірою шкодить репутації;

- г) злочин є особливо суспільно небезпечним;
- д) штраф є більшим за вартість злочину.

6. Яка риса не притаманна реабілітації як альтернативній формі покарання?

- а) зменшення майбутньої шкоди;
- б) оптимальна тяжкість покарання не пов'язана з його ймовірністю;
- в) реабілітаційні програми послаблюють стримування;
- г) має на меті попереджати злочини;
- д) не має суспільної ефективності.

7. Які економічні фактори послаблюють стримуючий ефект покарання?

- а) збільшення суспільних витрат на боротьбу зі злочинністю, що спонукає до зменшення приватних витрат;
- б) вчинення злочину пов'язане з постійними і змінними витратами, причому провідне місце у структурі витрат належить першим, посилення тяжкості покарання може стимулювати індивіда збільшити його постійний капітал шляхом збільшення злочинної діяльності;
- в) зростання суспільних витрат на боротьбу з окремими видами злочинів, або на боротьбу зі злочинністю в певному географічному районі, або на протидію злочинності протягом певного проміжку часу призведе до простого переміщення злочинної активності в часі, просторі, або до зміни «спеціалізації» правопорушників відповідно;
- г) при прийнятті тих чи інших рішень індивіди схильні не враховувати можливість певних результатів події в тому випадку, якщо ймовірність настання цих наслідків невелика;
- д) всі відповіді вірні.

8. У чому полягає економічна природа карного права?

- а) скоєння злочину потребує розрахунку витрат;
- б) пропозиція злочинів визначається очікуваним вигодою, що перевищує витрати;

- в) попит на злочини визначається тією кількістю коштів, яке суспільство може собі дозволити на їх попередження;
- г) покарання за злочин визначається його вартістю;
- д) усі відповіді правильні.

9. Чим визначається оптимальний рівень карних санкцій?

- а) карні санкції повинні бути такими, аби злочинець програвав від скоєння злочину;
- б) розміром грошей, які суспільство може витратити на утримання в'язниць;
- в) витратами, які використовуються щодо запобігання злочинності;
- г) оптимальністю тяжкості скоєного злочину;
- д) вартістю потенційного злочину.

10. Якщо еластичність рівня злочину за ймовірністю наступу покарання складає приблизно $-0,7$, який характер у цьому випадку має злочин?

- а) абсолютно еластичний;
- б) абсолютно нееластичний;
- в) низько еластичний;
- г) високо еластичний;
- д) абсолютно нееластичний.

Колоквіум за матеріалами модуля II

Дискусійна панель 1. «Внаслідок яких обставин «Право та економіка» досліджує індивідуальне життя людини?»

Дискусійна панель 2. «Які практичні висновки може зробити економічний аналіз злочинності та покарання?»

3. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

Доклад Всесвітнього банку «Цифровые дивиденды». UKR: <https://publications.worldbank.org/>.

Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.

Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-ІІІ (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13.10.1992 № 2673-ХІІ (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст. 676. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.

Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-ІІІ (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

Про інвестиційну діяльність: Закон України від

18.09.1991 № 1560-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 14. Ст. 168. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.

Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zah>

Про товарну біржу: Закон України від 10.12.1991 № 1956-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 10. Ст. 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.

Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Підручники

Вольчій В. В. Курс лекцій з інституційної економіки. 2000. URL: <http://kniga.scienceontheweb.net/kurs-lektsiy-institutsionalnoy.html>

Тамбовцев В. Л. Право и экономическая теория: учеб. пособие. Москва: ИНФРА-М, 2005. 242 с.

Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.

Навчальні посібники

Економіка інтелектуальної власності: науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність» / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2015. 120 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12373/1/Shevchenko_2015.pdf.

Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. 268 с.

Колесніченко І. М. Інституціональна економіка: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 236 с.

Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. Харків, 2013. № 3. С. 217-349. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>.

Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлата О. Є. Сучасні економічні теорії: навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2017. 325 с.

Одинцова М. И. Экономика права. Москва: ГУ ВШЭ, 2007, 430 с.

Ткач А. А. Інституційна економіка. URL: <http://uchebniks.net/book/303-institucionalna-ekonomika-navchalnij-posibnik-tkach-a>

Фертікова Т. М. Інституційна економіка: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ, 2010. 128 с. URL: <http://anima4web.files.wordpress.com/2012/12/d184d0b5d180d182>

[d196d0bad0bed0b2d0b0-d196d0bdd181d182d0b8d182d183d186d196d0b9d0bdd0b0](http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf)

Хиллман Арье Л. Государство и экономическая политика. Возможности и ограничения управления: учеб. пособие. Москва: Издат. дом ГУ ВШЭ, 2009. 878 с.

Монографії

Безпека людського розвитку в правовій, соціальній державі: монографія / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», Харків, 2013. 850 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4595>.

Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво: монографія. Київ: Знання України, 2015. 463 с.

Вельфен П. Основы экономической политики URL: <http://institutiones.com/download/books/3108-osnovy-ekonomicheskoi-politiki.html>.

Гальчинський А. Політична неоекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань: монографія. Київ: Либідь, 2013. 472 с.

Гвидо К. Будущее права и экономики. Очерки о реформе и размышления / под науч. ред. М. И. Одинцовой; пер. с англ. И. Кушнаревоy. Москва: Изд-во Ин-та Гайдара. 2016. 304 с.

Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т екон. та прогнозування, 2009. 864 с.

Гриценко А. А. Архітектоніка економічної безпеки: монографія. Київ: Ін-т екон. та прогнозування, 2017. 224 с.

Дуглас Норт. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат 2017. 352 с.

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf.

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография. Киев: Ин-т экон. и прогнозирования, 2013. 580 с.

Капелюшников Р. И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем). Москва: ИМЭМО, 1990. 86 с.

Коуз Р. Фирма, рынок и право / пер. с англ. Б. Пинскера. Москва: Дело ЛТД, Catallaxu, 1993. 192 с.

Лейцель Дж. Право и экономика. Изд-во Ин-та Гайдара. 2016. 416 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/principy-prava-i-jekonomiki-rukovodstvo-dlja-ljuboznatel-nyh.html>

Нематеріальна економіка: управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: монографія / за ред. Л. С. Шевченко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2014. 404 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12375/1/Shevchenko_2014.pdf.

Познер, Ричард А. Економічний аналіз права: наук. вид. Київ: Акта, 2003. 862 с.

Соціальна держава: досвід політико-економічного аналізу: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2012. 275 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4596>.

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Ходжсон Д. Экономическая теория и институты. Манифест современной институциональной теории. Москва: Дело. 2003. 464 с.

Статті

Ватаманюк М. М. Сучасні підходи до вирішення проблеми негативних екстерналій: теорія і практика. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.2. С. 109-114. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nnvntlu_2015_25.2_20.

Вовк І. А. Економічні аспекти демократії. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 87-96. URL: <http://econlaw.nlu.edu.ua/економічні-аспекти-демократії/>.

Геєць В. М. Модернізація в системі «Суспільство – держава – економіка». Журн. європ. екон. 2014. Т. 13 (№ 2). С. 111-124. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13163/1/%D0%93%D0%B5%D1%94%D1%86%D1%8C%20%D0%92.pdf>

Горняк О. В. Еволюція концептуальних підходів до аналізу фірми в економічній теорії. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 7(1). С. 79-82. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_7\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_7(1)_19).

Нрытсенко А. А. The emergence of information and network economy as the basis of the law economy. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 49-56. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/the-emergence-of-information-and-network-economy-as-the-basis-of-the-law-economy/>.

Гриценко О. А. Верховенство права в контексті економічної теорії. *Та само*. 2015. № 3. С. 77-88. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/верховенство-права-в-контексті-еконо/>.

Губін К. Г., Набатова О. О. Стан та перспективи розбудови правової економіки в українській системі формування доходів. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 77-86. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/стан-та-перспективи-розбудови-правов/>.

Задихайло Д. В. Конституційна доктрина та регулювання економічних відносин у контексті конституційної реформи. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. Вип. 13. С. 25–37.

Зверяков М. І. Про зміну моделі економічного розвитку. *Економіка України*. 2015. № 6. С. 41-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_6_5.

Камінська Т. М., Костюченко О. Є. Правові засади розвитку договірної економіки в охороні здоров'я України. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 57-66. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/правові-засади-розвитку-договірної-е/>

Ковтун О. І. Про методологію формування стратегії підприємства *Економіка України*. 2017. № 9. С. 19-35.

Корнивсякая В. О. Биткоин и блокчейн сквозь призму

глибинних умовий фінансового і соціально-економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2017. № 4. С.60-76.

Кредісов А. І., Білоус А. О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід та його використання в Україні. *Економіка України*. 2017. №2. С.4-16.

Кутер Р. Организация как собственность: экономический анализ права собственности применительно к приватизации. *Становление рыночной экономики в странах Восточной Европы, РГГУ*. 1994. С. 125-126.

Левковець О. М. Юридичні послуги у сфері інтелектуальної власності: економічна та соціальна ефективність. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 124-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_3_11.

Марченко О. С. Деструкції національного ринку юридичних послуг: зміст та наслідки для формування правової економіки. *Економічна теорія та право*. 2016. № 2 (25). С. 57-66. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/деструкції-національного-ринку-юрид/>.

Марченко О. С. Юридичний консалтинг у системі правової економіки. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 67-76. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/юридичний-консалтинг-у-системі-право/>.

Набатова О. О. Поведінковий підхід до економічного аналізу права. *Економічна теорія та право*. 2015. № 4. С. 109-121. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/4-109-121.pdf>.

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти формування мережевої економіки. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1 (20). С. 76-84. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/теоретичні-аспекти-формування-мереж/>.

Нечипорук Л. В., Лордкипанидзе Л. Особенности формирования страхового рынка в контексте создания правовой экономики (на примере Украины и Грузии). *Економічна теорія та право*. 2016. № 1. С. 56-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_1_7.

Овсієнко О. В. Правова економіка: зміст та засади фун-

кціонування. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 100-109. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/%E2%84%96-2-100-109.pdf>.

Овсієнко О. В., Чуприна О. О Тіньова економіка та право: аналіз взаємодії. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 97-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_4_11.

Скупінський О. В. Конституційна економіка: поняття та перспективи для України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 909-914. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2011_1_146.

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20.

Ткаченко Ю. В. Конституційні засади економічної системи України. *Форум права*. 2014. № 2. С. 428-431. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_75.pdf.

Чернявська О. І. Інституційно-економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку суспільства в умовах поглиблення техноглобалізму. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/29903/1/22_161-168.pdf

Шевченко Л. С. Інноваційні моделі соціально-економічного розвитку: Україна на тлі світових процесів. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 9-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2015_2_3.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

При проведенні підсумкового контролю (заліку) з навчальної дисципліни «Право та економіка» використовуються наступні критерії:

Оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ
ЗАЛІК	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	90-100
	B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	80-89
	C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	75-79
	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	70-74
	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-69
НЕЗАЛІК	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	35-59
	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язків повторний курс	1-34

5. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Становлення та розвиток навчальної дисципліни.
2. Основні передумови виникнення наукової галузі.
3. Предмет вивчення дисципліни.
4. Економічні основи виникнення права.
5. Методологічні принципи курсу.
6. Позитивна та нормативна економічна теорія права.
7. Право та норми поведінки.
8. Правове регулювання підприємництва.
9. Корпорації та їх правовий стан.
10. Ринкові провали та право. Зовнішні ефекти.
11. Правове регулювання відносин зайнятості.
12. Фінансові ринки.
13. Правове регулювання кредитних відносин.
14. Регулювання в сфері ціноутворення.
15. Цінова дискримінація.
16. Право власності і ефективний розподіл ресурсів.
17. Альтернативні моделі права власності.
18. Нерухома власність та її особливості.
19. Способи інтерналізації зовнішніх ефектів завдяки праву.
20. Способи захисту прав власності.
21. Економічна теорія інтелектуальної власності.
22. Порухення права володіння та право на відчуження приватної власності.
23. Економічний та правовий зміст шахрайства.
24. Економічні основи обману.
25. Штрафи та конфіскація майна при розриванні контракту.
26. Заподіяння ненавмисної шкоди.
27. Економічні та інституційні функції договірного права.
28. Трансакційні витрати в структурі договірного права.
29. Передумови укладання досконалого договору. Індивідуальна раціональність.
30. Опортуністична поведінка та її попередження в умовах контракту.

31. Монополія і теорія ефективності.
32. Злиття фірм, що призводять до утворення монополій або олігополій.
33. Монопольна влада. Вихід нових конкурентів на ринок.
34. Антимонопольне законодавство.
35. Злиття фірм, що призводить до утворення монополій.
36. Проблеми вимірювання нерівності.
37. Види доходів та їх справедливий розподіл.
38. Факторні та особисті доходи. Принципи розподілу доходів.
39. Оподаткування та його види.
40. Доходи від цінних паперів.
41. Правові норми, що регулюють індивідуальні інтереси особи.
42. Теорія домашнього господарства.
43. Шлюбні відносини.
44. Медичне право. Економічний механізм сурогатного материнства.
45. Правові норми трансплантації та їх економічний зміст.
46. Економічна природа та функції карного права.
47. Причини та форми девіантної поведінки в економіці.
48. Злочини в сфері господарської діяльності. Економіка організованої злочинності.
49. Економіка злочину та покарання.
50. Оптимальний рівень карних санкцій.

ЗМІСТ

1. Загальні поради.....	3
2. Практичні заняття.....	5
3. Список літератури.....	39
4. Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	47
5. Питання до заліку.....	48

Навчальне видання

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА»**

для студентів денної форми навчання
(вибіркова)

другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»

У к л а д а ч ГРИЦЕНКО Олена Аврамівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *В. В. АрнаUTOва*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*